

Etnisk tillhörighet – en konstruerad sanning

En narrativ analys av en bosnisk kvinnas krigsberättelse

Ethnic affiliation - a constructed truth

A narrative analysis of a Bosnian woman's war story

Elin Palmström

Abstract

Denna studie behandlar fallet Bosnien, specifikt kriget i Bosnien på 90-talet och syftar till att undersöka hur social konstruktion och identitetspolitik påverkade den enskilda individens samt användes som maktmedel i Fausta Marianovics berättelse från kriget. Jag har alltså undersökt Fausta Marianovics självbiografi med Kenneth J. Gergens syn på social konstruktivism och identitetspolitik som huvudsaklig teoretisk utgångspunkt och narrativ analys med hjälp av biografiforskning som metod. I denna studie är det inte möjligt att komma fram till någon definitiv sanning men resultaten visar att den sociala konstruktionen och identitetspolitiken speglas som en stor del i vad som hände i Bosnien utifrån Fausta Marianovics berättelse samt att hennes egen upplevelse också påverkades.

Nyckelord: Bosnien, mänskliga rättigheter, social konstruktivism, identitetspolitik, makt

This essay examines the case of the war in Bosnia in the 90s with an aim to look into how social construction and identity politics affected the experience of the individual and was used as an instrument of power in Fausta Marianovics story from the war. I have examined Fausta Marianovics biography with Kenneth J. Gergens view on social construction and identity politics as the main theoretical base and narrative analysis with the help of biography research as the method. In this study it is not possible to reach a definitive truth, but the results show that social construction and identity politics is reflected as a big part of what happened in Bosnia from Fausta Marianovics perspective and that her own story was affected by it too.

Keywords: Bosnia, human rights, social construction, identity politics, power

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte	2
1.2	Frågeställningar.....	3
1.3	Tidigare forskning.....	4
1.4	Avgränsningar	6
2	Metod och Material	8
2.1	Metod	8
2.1.1	Biografiforskning	9
2.1.2	Narrativ Analys	10
2.1.3	Innehållsanalys.....	12
2.1.4	Metoddiskussion.....	13
2.2	Material	16
3	Teori.....	18
3.1	Social konstruktion.....	18
3.2	Identitetspolitik.....	19
4	Bakgrund.....	22
4.1	Kriget.....	22
4.2	Biografi.....	24
5	Analys.....	29
5.1	Vi & dem.....	29
5.2	Politisk makt.....	31
6	Resultat	34
6.1	Hur kan identitetspolitik påverka enskilda människors upplevelser av krig? 34	
6.2	Hur kan idén om identitet och etnicitet ha använts som ett politiskt maktspel i krigets Bosnien?	36
7	Slutsats.....	39
8	Referenser.....	41

1 Inledning

Det finns många olika intressanta aspekter av konflikten på Balkan ur ett forskningsperspektiv. Det är också något som intresserar mig personligen eftersom jag har en anknytning till platsen och människor där. I denna studie har jag valt att inrikta mig på Bosnien, närmare bestämt en specifik historia från Bosnien. Kriget i Bosnien började efter att de förklarade sig självständiga 1992, det var en konflikt mellan grupper av de olika nationaliteterna i Bosnien, kroater, serber och muslimer. Studien är utförd med hjälp av en biografi skriven av en bosnisk kvinna med alla olika etniska tillhörigheter, med en kroatisk och en serbisk förälder och en muslimsk man samt en muslimsk son och en serbisk son. Hon hade alltså föräldrar, söner och en man tillhörande olika grupper och etniciteter och en egen brist på känsla av tillhörighet till någon av dem. Fausta Marianovics historia genom landet och kriget, från hemmet till frontlinjen för att rädda sin son och sedan fly till Sverige. Jag har analyserat denna berättelse med social konstruktivism och identitetspolitik som teoretisk utgångspunkt och narrativ analys med hjälp av biografiforskning som metod. Jag har valt att använda mig av Fausta Marianovics självbiografi för att undersöka hur dessa idéer ter sig i hennes berättelse. Jag finner detta relevant och intressant eftersom hon inte direkt identifierade sig med någon av sidorna. Hon ville inte bestämt tillhöra någon av de etniska grupperna utan ansåg sig snarare tillhöra alla eller ingen av grupperna. Hon ansåg inte dessa etniska tillhörigheter viktiga och framför allt inte viktiga nog att kriga över.

I en studie som denna är det svårt att bevisa eller konstatera något definitivt, eftersom den baseras på filosofiskt grundade frågor. Det går inte i detta fall att konstatera någon definitiv sanning, men jag anser det ändå intressant att undersöka för att belysa hur dessa idéer och konstruktioner påverkar oss. Här ges en liten inblick i vad som hände i Bosnien och hur detta påverkade befolkningen, utifrån en kvinnas perspektiv. Här belyses idéer som användes av beslutsfattare för att få sin vilja igenom. Djupt rotade idéer om etnisk tillhörighet, identitetspolitik och konstruerade sanningar om att vissa människor skulle vara bättre än andra samt hur

detta fick människor att begå alla möjliga illdåd. Så hur påverkade Fausta Marianovics identitet och etnicitet hennes situation? Var det hennes tillhörighet till samtliga grupper som räddade hennes liv?

När jag funderar på vad som skedde i Bosnien, det vill säga etnisk rensning, folkmord och andra grova människorättskränkningar mot civila människor funderar jag på frågor som hur detta kunde ske, hur människor kan drivas till sådana handlingar och vad det är som får människor att anse sig vara bättre än andra baserat på saker som religion eller etnicitet, hudfärg eller kön. Frågor som dessa är högst relevanta i många sammanhang. Dessa frågor är givetvis svåra att besvara men i denna studie har jag gjort ett försök att åtminstone vidare förklara och förstå just hur dessa saker kan ha påverkat situationen i krigets Bosnien och mer exakt Fausta Marianovics historia.

Att undersöka vad som hände i Bosnien med hjälp av ett personligt perspektiv anser jag kunna vara användbart för vidare studier som kan bidra till att komma ett litet steg närmre att besvara frågorna listade ovan. Jag finner det intressant att undersöka ur detta perspektiv eftersom det ofta antas andra perspektiv på kriget i fråga exempelvis gällande specifika människorättskränkningar så som etnisk rensning och folkmord samt det internationella samfundets misslyckande att ingripa. Det är intressant att anta perspektivet att idéer om grupptillhörighet och identitet endast är en version av sanningen samt undersöka hur människor påverkas av de konstruerade sanningarna till den grad att man går i krig emot en grupp människor som i en annan konstruktion kunde tillhört samma grupp som sig själv.

1.1 Syfte

Syftet med denna studien är att belysa hur identitetspolitik påverkar enskilda människors upplevelser av krig, i detta fall genom att studera Fausta Marianovics berättelse. Samt hur idén om identitet och etnicitet använts som ett politiskt maktmedel i krigets Bosnien.

Detta för att beskriva hur mycket vi påverkas av den socialt konstruerade identitet vi bär på baserat på sanningar som egentligen bara existerar i vår värld på grund av idéer om var och vem vi tillhör. Detta för att visa på att om vi haft en större förståelse för att alla dessa begrepp om identitet endast är en mänsklig konstruktion hade vi också kunnat förstå att vi kanske i själva verket inte är så olika. Att om det funnits en förståelse för att huruvida den ena gruppen människor är bättre än den andra inte är någon sanning, utan en konstruerad idé, baserad på historia och kultur, så hade vi sådana här situationer kanske kunnat undvikas.

Syftet är att belysa den enorma påverkan som frågor om identitet och etnicitet har i denna specifika situation samt att belysa vikten av medvetenhet om hur detta används i politiskt syfte. Fausta Marianovics berättelse fungerar som ett exempel samt som en inledande idé för vidare forskning.

Uppsatsen är relevant för studier om mänskliga rättigheter då den behandlar en historisk händelse där grova människorättskränkningar förekom. Mikael Spång (2009) menar att frågor om politisk makt är av relevans för MR studier och här studeras exempelvis identitet som politiskt maktmedel.

1.2 Frågeställningar

- ❖ Hur kan identitetspolitik påverka enskilda människors upplevelser av krig?
- ❖ Hur kan idén om identitet och etnicitet ha använts som ett politiskt maktspel i krigets Bosnien?

1.3 Tidigare forskning

Det har tidigare forskats mycket om kriget på Balkan och det går att hitta oändligt med material både vad gäller hela forna Jugoslavien men även för Bosnien specifikt. Det har skrivits om FN:s misslyckanden, om folkmord och förnekelse, om internationellt ansvar och fredsbevarande operationer. Utifrån ett juridiskt, politiskt, sociologiskt och filosofiskt perspektiv. Det har studerats om krigets händelser och dess efterverkningar. Vad gäller kvalitativa studier som inriktar sig på människors upplevelser finns det dock ett större fokus på just efterverkningar och de psykologiska konsekvenserna, även människors upplevelse efter flykt från dessa länder. Exempelvis "Definition of Violence Narratives of Survivors From the War in Bosnia and Herzegovina" skriven av Goran Basic som undersöker begreppet och fenomenet "war violence" i en intervjustudie kring hur människor utsatta för våld i krig uppfattar detta samt hur det sedan påverkar deras liv därefter. En annan studie med titel "Effects of War and Organized Violence on Children: A Study of Bosnian Refugees in Sweden" skriven av Birgitta Angel, Anders Hjern och David Ingleby publicerad år 2015. Här studerar forskarna genom att använda sig av intervjuer och observationer under intervjuerna där de undersöker hur familjer påverkats av sina negativa upplevelser i samband med krig och flykt.

Det finns även många studier gjorda inom området som enbart fokuserar på folkmordet och den etniska rensning som inträffade i den bosniska staden Srebrenica. Det studeras också kring att folkmordet förnekades i stor utsträckning. Detta fall tycks utgöra en majoritet av forskningen som idag går att finna.

Den etniska aspekten i konflikten i Bosnien har tidigare undersökts eftersom denna utgör en så pass stor del av kriget i Bosnien. Stefano Costalli & Francesco N. Moro har bland annat studerat effekten av etnisk heterogenitet som en källa till våldsamma konflikter år 2011. Det är dock en kvantitativ studie som inte syftar till att förstå anledningen till konflikten. "The patterns of ethnic settlement and violence: a local-level quantitative analysis of the Bosnian War, Ethnic and Racial Studies" syftar snarare till att koppla mönstren för etnisk bosättning i ett land och hur de påverkar allvarligheten av våldet.

Det finns begränsat med forskning baserat på självbiografier inom fältet mänskliga rättigheter och kriget på Balkan. I ”Construction of Ethnic Belonging in the Context of Former Yugoslavia—the Case of a Migrant from Bosnia-Herzegovina” gjord av Sonja Grün år 2009, studeras förändringen i de etniska och nationella tillhörigheter som finns i samband med före detta Jugoslavien utifrån en biografisk analytisk strategi.

Nihad Bunar (1998) fokuserade även han på efterlevnad och efterverkningar efter kriget och utförde en självbiografisk studie för att lyfta de sociala och kulturella förändringar som upplevts i Bosnien och sedan i Sverige. Här behandlas identitetsförmering, förhållningssätt samt möjligheter och svårigheter i exilsamhället.

Att studera de sociala processerna där de fenomen de hänvisar till är konstruerade är något som inte har gjorts tillräckligt och det verkar finnas lite forskning som påvisar just detta. I en studie som publicerats år 2003 med titel ”Violence and the Social Construction of Ethnic Identity”, diskuterar författarna James D. Fearon och David D. Laitin narrativet om elitens påverkan i konflikterna mellan de olika etniska grupper och deras identiteter. Man betonar människans rädsla för dessa eliter och hur denna rädsla driver människor att följa oavsett konsekvenser. Detta görs genom att lyfta perspektivet på de sociala processer som går att finna i dessa narrativ. Här ser man människors identitet som socialt konstruerade och vidare att denna identitetspolitik användes som verktyg för strategiskt handlande i den etniska konflikten av dessa eliter.

Min studie bidrar till forskningsfältet genom att ge exempel på hur aspekter som identitet och etnicitet kan påverka situationen, maktspelet och befolkningen, i detta fall i Bosnien. Som tidigare nämnts har de kvalitativa studier med personliga upplevelser i fokus som gjorts inom detta ämne haft som syfte att förklara människornas upplevelse av eller efter kriget. Detta för att lyfta exempelvis psykologiska efterverkningar och de hör många gånger till beteendevetenskaplig forskning.

Denna studie ska ge en inblick i hur den sociala konstruktionen av identitet samt identitetspolitik kunde användas av politiska beslutsfattare som maktmedel i kriget i Bosnien för att exempelvis vända människor emot varandra på grund av att de tillhör olika grupper. Det vill säga vad som kan bli följden av att föra en "vi" och "dem" politik. I jämförelse med tidigare forskning är studier av livsberättelser i ett sammanhang som detta ett relativt nytt perspektiv. Det är dock viktigt att poängtera att då denna studie endast analyserar en livsberättelse krävs det vidare forskning där flera personers berättelser analyseras på liknande sätt.

1.4 Avgränsningar

Jag har valt att avgränsa mig till kriget i Bosnien istället för kriget på hela Balkan. Det skulle med säkerhet vara intressant att studera frågor om identitet och etnicitet även i samband med resten av Balkan så som kriget i Kroatien till exempel. Jag har dock valt att inrikta mig på krigets Bosnien på grund av den i stor utsträckning mångkulturella befolkning som levde tillsammans innan kriget bröt ut. Jag har även avgränsat mig till att endast studera en biografi. Detta på grund av bristen på plats och tid men också för att jag anser hennes berättelse användbar för en narrativ analys på grund av hennes koppling till samtliga etniska grupper i Bosnien.

Fausta Marianovics berättelse anser jag kunna ge en bild av hur identitetspolitik kan påverka enskilda människors upplevelser samt hur identitet och etnicitet kan ha använts som ett politiskt maktmedel dock endast utifrån vad Fausta Marianovics själv och till viss del människor omkring henne har upplevt och sett. Denna avgränsning är även gjort baserat på en acceptans inom kvalitativa studier att använda sig av endast ett fall då fokus inte ligger på att dra några statistiska slutsatser (Bryman, 2018). Jag har även gjort avgränsningar i själva biografien där jag plockat ut det som i största grad berör frågor om identitet och etnicitet. Det kan givetvis vara problematiskt att endast analysera en berättelse i en sådan här analys men jag anser hennes berättelse fullgod för att besvara mina forskningsfrågor i den

utsträckning som är möjlig i denna studie och även föregå som ett exempel för vidare forskning i framtiden.

Jag har avgränsat en del vad gäller hur mycket samt vilket material som jag har använt mig av men det anser jag också ger studien styrka. Det är en djupdykning i just en persons berättelse men det är en berättelse som jag anser ger ett brett och intressant perspektiv. Jag har ansett materialet för min metod fullgott och användbart för att kunna utföra studien. Även den information som jag funnit om teorin som jag har valt har hjälpt mig utföra studien och analysera materialet på ett bra sätt. Vad gäller avgränsningar i ämnet finns det oändligt med alternativ på inriktningar och perspektiv som man hade kunnat anta, jag valde detta baserat på intresse och på vad som redan har gjorts.

Kriget på Balkan har alltid intresserat mig personligen. Jag anser det också intressant ur ett vetenskapligt perspektiv. Beslutet att inrikta mig på just Bosnien är baserat på dels mitt personliga intresse men även på att frågor om identitet och etnicitet är väldigt relevanta i fråga om kriget i Bosnien. Fausta Marianovics berättelse har med de aspekter jag ämnade att undersöka och var därför ett bra och givande val för studien. Vid närmare efterforskningar föll sig metoden också naturlig eftersom det jag ville studera var en biografi och alltså en berättelse. Jag hade en tanke på ungefär vad jag ville undersöka och när jag gjorde kopplingar från teorin till berättelsen i fråga samt med hjälp av feedback föll frågeställningarna på plats. Avgränsningarna inom själva teorin gjordes efterhand som jag arbetade med teorin, med biografien och de huvudpunkterna jag tagit fram ur berättelsen i bakhuvudet. På så vis fann jag nödvändig information och för att kunna analysera mitt material.

2 Metod och Material

2.1 Metod

Denna studie är av en kvalitativ karaktär med sin grund i hermeneutiken. Metoden som använts är narrativ analys, detta med hjälp av livsberättelseforskning.

Den kvalitativa forskningsmetodiken har som syfte att beskriva och förklara. Bryman (2018) menar att kvalitativa studier många gånger har ett starkt fokus på utveckling och förändring samt att det finns en tendens att socialt liv uppfattas i form av processer. Intresset för att beskriva hur mönster och skeenden utvecklas över tid är, ett av de viktigaste tecknen på detta. Kritiken mot kvalitativa studier handlar ofta om att studierna blir för subjektiva samt att trovärdigheten brister. På grund av detta menar de kvantitativa forskarna att resultatet i en kvalitativ studie bygger på forskarens egna uppfattningar om vad som är viktigt samt att tolkningarna påverkas av forskarens sympatier och subjektiva åsikter. Vidare finns det en stor bredd på hur forskare väljer att samla in data när det kommer till kvalitativ forskning.

Hermeneutiken tycks många gånger ligga som en filosofisk grund inom kvalitativ forskning. Detta då den anses vara en tolkningskonst, denna tolkning kan ske av antingen människor men även resultatet av människors handlingar. Inom både hermeneutiken och kvalitativ forskning är det nödvändigt att forskaren själv använder sig av sina egna minnen, upplevelser och förståelse för att denna tolkning ska kunna ske och en slutsats ska finnas (Thurén, 2007)

Istället för att fokusera på att bara begripa intellektuellt handlar hermeneutiken om att förstå. Det vill säga den förståelse som vi besitter för att vi också är människor som känner och tänker. Vi kan förstå andra människors upplevelser och känslor. Inom detta område kan man tolka människor samt resultatet av människors

handlingar. Kritiken mot denna typ av forskning handlar om att det inte finns någon definitiv sanning, det är inte något testbart (Thurén, 2007).

2.1.1 Biografiforskning

J P Roos, en av biografiforskningens ledare, definierar en självbiografi som följande:

”en berättelse (eller en samling berättelser) som bygger på personens eget liv, där den person som berättar är representerad som berättelsens subjekt och där han själv definierar vad som skall – och inte skall – berättas.” (Johansson & Öberg, 2008: s75)

Här medföljer en komplexitet och motsägelsefullhet eftersom det är personens egna tolkningar av sig själva som står i centrum. Johansson & Öberg (2008) menar att i berättelser där individers liv berättas utifrån sina egna definitioner, begrepp och val kan man få fram ett medborgarperspektiv som kan vara viktigt för socialpolitiska beslut och välfärdsprogram. Vidare menar de att förståelse för samhällets historia är avhängig individens livshistoria, man kan inte förstå det ena utan det andra. Därför görs samhällsvetenskaplig biografiforskning med syftet att återspegla processer i samhället. Detta för att individualisera samhället och historien, samt offentliggöra det privata som en förmedlande länk. Med hjälp av biografisk forskning är det alltså möjligt att lyfta fram vilka ekonomiska, kulturella, sociala, politiska och historiska krafter som kan förändra, påverka och skapa människors liv (Johansson & Öberg, 2008).

Det finns en skillnad på historia och berättelse. När livsberättelse används istället för livshistoria belyses istället de narrativa medel som berättarna använder. Därför sker ett skifte från en ”historiska sanning” till en relativ ”narrativ sanning”. Med en konstruktionistiska utgångspunkt bör det alltid uppmärksammas att kulturella, sociala och historiska aspekter finns med i konstruerandet av berättelsen (Johansson & Öberg, 2008).

En viktig fråga är huruvida berättelsen i forskningen används som direkta återspeglings av samhälle och erfarenhet eller som en representation av liv som skapas i en viss situation. Frågan är också om man som forskare vill förmedla en neutral bild av verkligheten eller om man ser sig själv som medskapare till en version av verkligheten. Det är alltså viktigt att reflektera över hur man som forskare av livsberättelser tolkar rösterna, framställer dem och hur vi har en roll som skapare av nya berättelser (Johansson & Öberg, 2008).

Kritik kan riktas mot kvalitativa studier eftersom de är svåra att generalisera utöver precis den situation i vilka de är aktuella. Så frågan är om ett eller två fall skulle kunna vara representativa? Bryman (2018) menar att svaret är nej. En person kan inte vara representativ för en population. Han menar dock att även om det inte kan bidra till generalisering gällande statistik kan det bidra vad gäller det teoretiska tänkandet, alltså *”den bindande kraften i det teoretiska tänkandet”*. Det är alltså istället kvalitén på de teoretiska slutsatser som formuleras som är viktig när det kommer till generalisering vid kvalitativa studier (Bryman, 2018: s484-485).

I denna studie ses självbiografin som ett historiskt dokument. Det vill säga med information om tidsperioden, individen och historien där syftet är att erhålla den autentiska historien. Utifrån ett naturalistiskt perspektiv där livshistorien anses representera en kulturs eller ett samhälles historia på ett oproblematiskt sätt (Johansson & Öberg, 2008).

2.1.2 Narrativ Analys

Eftersom det narrativa forskningsfältet används inom många olika discipliner på många olika sätt med många olika syften kan fältet inte definieras som snävt och väldefinierat. Det bör snarare ses som ett brett forskningsfält där huvudpunkten är studier av berättelser och att dessa kan öppna nya perspektiv då vi kan analysera material på ett nytt sätt (Hydén, 2008).

Berättelser är viktiga dels på grund av att de återfinns överallt och kan användas i olika kulturella och sociala sammanhang. De kan också hjälpa oss att förstå vad som hänt och därför hjälpa oss att minnas och planera framåt. Berättelser kan användas till att exemplifiera moraliska konflikter, val och ställningstagande samt för att förmedla praktisk kunskap. Berättelser skapas och anpassas utifrån sin kontext och kan därför endast ses som en del av sociala och kulturella processer (Hydén, 2008).

En analys av en berättelse bygger antingen på struktur eller funktion, kort sagt alltså antingen berättelsens struktur, det vill säga hur den är uppbyggd och organiserad, eller berättelsens funktion, det vill säga hur och till vad berättelsen används, hur det sociala sammanhanget påverkar berättelsen. En narrativt inriktad analys är lämpad för att studera hur en berättelse är uppbyggd, dess sociala samspel och betonar därmed processer mer än kategoriindelning (Hydén, 2008).

Det finns en skillnad mellan analyser som betonar innehållet i historien och analyser som lägger fokus på hur berättelsen förmedlas. Det finns många olika sätt att angripa narrativ analys, den gemensamma nämnaren är att det rör sig om en historieform som ska analyseras. Det innebär inte nödvändigtvis kritik mot metoden utan belyser snarare att det kräver grundläggande arbete när det gäller vilket tillvägagångssätt man ska använda sig av (Bryman, 2018).

Vid narrativt inriktad forskning är det viktigt att ge tydliga kriterier för vad i materialet som utgör en berättelse (Hydén, 2008). Att rapportera om en händelse betyder enligt den västerländska traditionen något speciellt, det kräver en berättelse av något slag alltså en beskrivning av vad som hände. En kan inte bara återberätta med ord i en följd som inte sammanhängande blir en historia av något slag. Detta innebär narrativ konstruktion (*narrative construction*). Vad är då reglerna och normerna för att skapa ett acceptabelt konstruerat narrativ? Det anses finnas fyra kriterier (Gergen, 2015).

1. *A valued endpoint*. Ett etablerat mål, en poäng, ett ändamål.

2. *Event relevant to the endpoint*. När poängen eller målet med historien är etablerat. För ett acceptabelt narrativ krävs att dessa event gör poängen mer eller mindre trovärdig.
3. *Ordering of events*. Eventen som är relevanta för poängen berättas oftast i tidsordning.
4. *Causal linkages*. Det ideala narrativet ger en känsla av förklaring. Alltså att alla delar av historien hänger samman och ger en förklaring till vad som hänt.

En berättelse som följer detta ideal av narrativ har större chans att uppfattas som sann än en som inte gör det (Gergen, 2015).

Progressive narrative – där slutpunkten är positiv, framgångsrik, en seger.
Regressive narrative – där slutpunkten är negativ, ett misslyckande, en förlust.

De flesta historier om oss själva är dock sällan rent av det ena eller det andra (Gergen, 2015).

Vad gäller narrativ forskning ligger fokus på människors berättelser och deras röst i stället för forskaren själv. Narrativ analys är en metod som sprider sig över många discipliner och kan variera mycket. Berättelser används för att belysa något, för att bidra med insikt, att generera förståelse genom att dela första hands upplevelser. Detta med syfte att exempelvis minska avstånd mellan sociala grupper och främja politiskt handlande. En narrativ analys kan också vara kritisk.

2.1.3 Innehållsanalys

Innehållsanalys är det tillvägagångssätt jag valt i bearbetningen av biografien. Innehållsanalys rör analys av dokument och texter. Det handlar inte nödvändigtvis om en forskningsmetod utan är snarare ett angreppssätt vid studiet av texten. Forskaren vill då finna specifika teman och ämnesområden i texten. Då strävas det efter att kategorisera företeelser som är intressanta. Det är även nödvändigt att forska i det som ligger under ytan för att kunna ställa mer djupgående frågor. Vid analys av dokument är kvalitativ innehållsanalys ett av de vanligaste

tillvägagångssätten. Hur forskaren i fråga kommit fram till vilka teman som använts är sällan något som beskrivs närmre (Bryman, 2018).

Enligt Johansson & Öberg (2008) är innehållsanalys relevant då man vill undersöka frågor om berättelsens handling och vilka händelser som skildras samt vilka teman som är genomgående och underliggande i berättelsen.

2.1.4 Metoddiskussion

En narrativ analys är ett sätt att analysera data från människors berättelser om sina liv och vad de har varit med om med fokus på "Hur skapar människor mening i det som händer" istället för att vad som händer egentligen. Livsberättelseforskning passar bra för narrativa analyser. När en narrativ analys utförs inom biografiforskning är det inte nödvändigtvis objektiva fakta som står i centrum utan berättarens perspektiv. Personen i fråga är en del i processen eftersom personen är inkluderad i konstruktionen av berättelsen. Narrativ analys är alltså ett sätt att analysera kvalitativa data i form av de berättelser som människor använder för att beskriva specifika händelser (Bryman, 2018).

Syftet med denna studie är därav inte att få fram någon form av historiska sanning utan snarare en relativt "narrativ sanning" som Johansson & Öberg talar om. Min roll är att analysera Fausta Marianovics bild, inte att skapa någon vidare berättelse eller historia. Detta för att öppna upp för nya perspektiv att analysera situationen. Även om det inte går att konstatera någon definitiv sanning finns det en vikt i att definiera och belysa en historia som Fausta Marianovics för att få vidare förståelse för vad det är som påverkar människor att ge ifrån sig sin makt och låta sig övertygas till den grad att de begår sådana här illdåd.

Det kan givetvis anses problematiskt att endast analysera en livsberättelse för att få ett brett perspektiv. Men jag anser den valda historien intressant då den kan bidra till att belysa den roll som identitet och etnicitet kan ha i exempel som kriget i Bosnien. Som nämnts tidigare kan det vara intressant att undersöka få eller till och

med ett fall då fokuset ligger på den teoretiska slutsatsen, även om det självklart inte kan representera en hel befolkning eller hela identitetsperspektivet. För att belysa detta tydligare och skapa mer evidens krävs alltså vidare forskning och fler livsberättelser. Givetvis hade det varit av stort intresse att undersöka fler biografier eller göra en intervjustudie med exempelvis personer från de olika grupperna för att vidare jämföra deras bild av situationen, det kan vara ett förslag till vidare studier. Det hade också kunnat vara intressant att gräva djupare i användningen av retorik för att genomföra en politisk agenda.

Denna narrativa analys har alltså ett fokus på innehållet i själva berättelsen samt var den utspelar sig och inte på hur den är uppbyggd eller på berättelsens struktur i sig. Jag anser klargörandet av vad som anses vara en berättelse tydligt i detta fall eftersom fokus ligger på just en specifik berättelse. Hennes berättelse uppfyller kriterierna för vad Gergen (2015) anser vara ett acceptabelt konstruerat narrativ. Det vill säga de fyra kriterierna som nämnts ovan, att den har ett etablerat mål, en poäng, att den innehåller event och händelser som är relevanta för detta mål eller denna poäng, att dessa händelser berättas i tidsordning samt att alla delar av historien hänger samman och ger en förklaring till vad som hänt (Gergen, 2015).

Berättelsen är ett progressivt narrativ och inte ett regressivt narrativ. Det vill säga slutpunkten är positiv, en seger, och inte negativ. Detta skulle i och för sig kunna diskuteras. Det är en seger för Fausta Marianovic som lyckades fly med sina söner och de fick leva vidare i fred. Men det är en förlust för hennes hemland och i vissa aspekter även för dem själva, de förlorade delar av sig själva och de förlorade sitt hem, de blev tvungna att fly. Själva berättelsen är dock en resa till en slutpunkt som är själva segern, överlevnad och flykt från kriget. Därför skulle jag kalla det ett progressivt narrativ.

Det är viktigt att reflektera över sin roll som forskare, särskilt i en kvalitativ studie som denna. Det är lätt att en kvalitativ studie influeras av forskarens egna åsikter och något som kan påverka i detta fallet är min egen anknytning till Bosnien och människor som kommer därifrån. Det kan också påverka att berättelsen som analyserats är en personlig sådan, vilket gör att man som forskare kanske dras med i hennes berättelse utan några kritiska glasögon. I detta fallet är det just Fausta

Marianovics perspektiv och berättelse som ska analyseras och därför har jag inte gått djupare in på validiteten i hennes berättelse utan antagit den som sann, eftersom den är utifrån hennes synvinkel. Det kan givetvis inte antas att de händelser som hon talar om i sin berättelse är definitivt sanna men det är så hon beskriver dem och det är så de tar del i hennes berättelse och det är just hennes berättelse som analyseras i denna studie. Man kan givetvis fråga sig hur dessa situationer och händelser hade speglats ur någon annans perspektiv.

Jag valde även att lyssna på ljudboken istället för att läsa boken vilket också för med en viss personlighet till berättelsen. Att se på kriget utifrån ett vittnes ögon och berättelse är intressant men det är viktigt att ha i åtanke att det är en berättelse utifrån en persons perspektiv och kan därför inte antas som någon definitiv sanning. Detta har jag därför haft med mig under arbetets gång och fått reflekterat över genomgående, att försöka ta avstånd från att anta något som sanning utan bara se det som en förklaring och en beskrivning utifrån en persons perspektiv.

I inledningen av arbetet visste jag att jag ville arbeta med Fausta Marianovics biografi. Jag började med att lyssna igenom hennes bok som ljudbok och med hela historien i åtanke bestämde jag mig till slut för att utföra analysen utifrån ett social konstruktivistiskt perspektiv. Jag plockade ut relevanta delar ur biografien och använde sedan detta material för att göra kopplingar till teorin. Dessa kopplingar utgjorde sedan diskussionen/analysen. Under arbetet med berättelsen utgick jag ifrån innehållsanalys, alltså utifrån relevanta teman och kategorier samt med ett fokus på handlingen och händelser i själva historien. Forskningsfrågorna specificerades under arbetets gång och efterhand som jag gjorde kopplingar mellan teorin och biografimaterialet. Jag arbetade utifrån efterforskningarna som jag gjort angående metoden, genom att identifiera teman och även utgå ifrån dessa i arbetet med att göra kopplingar mellan teori och berättelse. I undersökningar kring tidigare forskning fann jag att något liknande inte gjorts tidigare och därför ansåg jag studien relevant att utföra. Vidare bearbetade jag materialet om och om för att se om jag kunde finna ytterligare kopplingar. Jag har under hela arbetets gång haft i åtanke att jag inte kan konstatera någon sanning utan endast ett perspektiv på saken.

2.2 Material

Mitt primära material för denna studie är en självbiografi skriven av Fausta Marianovic som heter "Sista kulan sparar jag till grannen". Detta är hennes egen berättelse från kriget i Bosnien. Om hur hon upplevde det och hur hon tog sig därifrån med livet i behåll. Jag har valt att använda denna berättelse som grund för min narrativa analys då den har ett intressant perspektiv i situationen. Då människor delades upp i etniska grupper där den ena ansågs behöva bekämpa den andra vägrade Fausta att benämna sig som något eftersom hon enligt sitt perspektiv tillhörde alla, eller ingen av dessa grupper.

I analysen av denna biografi har jag använt mig av teorin social konstruktivism och identitetspolitik. Materialet som ligger till grund för den teoretiska bakgrunden är en bok som heter "An Invitation to Social Construction" av Kenneth J. Gergen.

För att fördjupa mig i metoden som jag planerade använda har jag använt mig av Alan Brymans "Samhällsvetenskapliga metoder" samt "Forskningsmetodik för socialvetare" under redaktion av Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen och Katarina Jacobsson.

Det kan vara problematiskt att göra en narrativ analys på endast en berättelse. Hennes narrativ är däremot väldigt brett i jämförelse med någon vars narrativ endast är tillhörighet till en identitet eller folkgrupp. Det som intresserar mig i just Fausta Marianovics fall är detta narrativ, att hon tillhör alla eller ingen av dessa identitetsgrupper som hela kriget byggdes på. Utifrån hennes ögon får vi alltså olika perspektiv fast från en och samma människa. Fausta Marianovics berättelse behandlar även andra personer och inte bara henne själv. Hon berättar en historia utifrån sitt perspektiv men det är även en berättelse som involverar många olika människor med egna identiteter och etniciteter.

Då syftet är att belysa hur identitetspolitiken kan påverka en situation och en person så till denna vida grad, är det av stort intresse att göra en undersökning baserad på hennes speciella situation. Med hjälp av hennes berättelse hittas olika narrativ som

påverkade situationen i Bosnien och dess invånare. Fausta Marianovics berättelse kan anses fungera som en grund för att koppla samman teorin om sociala konstruktioner och identitetspolitik med dess påverkan på en krissituation. Även att problematisera grupperna som ofta skapas i förhållanden så som krig, konflikt och andra oroligheter, det vill säga ett ”vi” och ”dem” perspektiv.

Trots att jag inte har använt något överflöd av material anser jag att det varit fullgott för den studie som jag ville göra, för att besvara mina frågeställningar och dra någon form av slutsats. Även om denna slutsats inte kan antas som någon sanning så anser jag den vara av värde då den speglar en relativt ny synvinkel på kriget.

3 Teori

3.1 Social konstruktion

”What we take to be the truth about the world importantly depends on the social relationships of which we are a part” (Gergen, 2015: s3)

Teorins grund är enkel och rättfram. Den lyfter fram människans roll i samhället och hur denna uppfattas. Alltså att det som vi anser vara sant om världen baseras på det sociala sammanhang vi är en del av. Social konstruktion är en teori som får de flesta att ifrågasätta sin omgivning och hur de en gång sett på saker, framför allt ord som objektivitet, verklighet, anledning och kunskap. Det ställer händelser i annat ljus, händelser som världskonflikter till exempel (Gergen, 2015).

Gergen (2015) menar att förståelsen för social konstruktion är viktig för vår framtid. Om vi kan förstå att vad vi anser vara sant, moralisk och riktigt är en del av den mänskliga konstruktionen som kommer från historia och kultur så kanske vi i högre grad kan förstå dem som är och tänker annorlunda (Gergen, 2015).

Enligt social konstruktionen kan det som är sant och realistiskt för en person i själva verket inte behöver vara det för någon annan. Om du till exempel jämför vad en vuxen och ett barn ser i sin omgivning så är det vår sociala situation och det som vi har lärt oss som gör att vi så självklart vet att det är träd i parken. För ett barn är det inte lika självklart. Genom delaktighet formar sig världen till vad den är för oss idag. Även barnet kommer efter hand att se samma sak som vi ser (Gergen, 2015).

Om allt som vi anser sant endast är sant baserat på sociala konstruktioner så är egentligen ingenting sant om vi människor inte kan enas om det. Detta innebär inte att det inte finns någonting utan det innebär att det som finns beskrivs utifrån att vi lutar på en tradition som är vettig. Man skulle alltså kunna säga att vi konstruerar den värld vi lever i genom vår kommunikation (Gergen, 2015).

För att undersöka vad som är riktigt och ”bra” måste man först undersöka samförstånd i språket vi använder oss av. ”Ondska” börjar där det finns ett accepterat mönster om vad ondska betyder. Liksom vi är överens om ett visst beteende i ett klassrum, där lärare och elever har sina roller, samt angående vad som generellt inte är acceptabelt i ett klassrum. Det finns en etablerad moral kring dess begrepp (Gergen, 2015).

Retorik är viktig del i denna typ av studier. Eftersom retorik är en stor del av språkanvändning så är det också en viktig del i att undersöka vilket typ av språk som övertygar oss om att saker och ting är sanna och riktiga. Vi är till viss del medvetna om retorikens kraft, när det gäller reklam, försäljning eller politiska tal, även om vi tillåter oss själva att bli övertygade. Det som är farligt är de som talar om fakta och verklighet, eftersom detta egentligen bara är inom ramarna av dennes perspektiv. När vi kan se hur språket används för att framställa ”objektiva fakta” kan vi ifrågasätta denna retorik eftersom dessa i själva verket är fakta utifrån ett specifikt perspektiv. Vad gäller exempelvis politiska och militära beslut kan man alltså ifrågasätta denna auktoritet utifrån detta perspektiv. För ofta används denna form av språk för att generera hierarkier för att inkludera eller exkludera. Huruvida något anses vara sant eller ej ligger alltså i användandet av språket (Gergen, 2015).

Givetvis behövs en typ av sanningsretorik för att ett samhälle ska fungera. Det krävs exempelvis någon form av sanning att utgå ifrån för läkare, ekonomiska och militära planer och för domstolar. Förtryck och exkludering sker endast när ett samhälles sanningsretorik anses som universell eller ”really real” (Gergen, 2015).

3.2 Identitetspolitik

När det kommer till identitet så har vi alla olika identiteter beroende vilket sammanhang vi befinner oss i. Vi talar inte endast om en konstant identitet som

människa utan vi skiftar mellan flera olika identiteter som vi har skapat oss för att passa in i olika sammanhang. Vi skapar mening i all form av kommunikation. Det kan finnas olika värderingar och verkligheter beroende på var du befinner dig, i familjen, i vänskapskretsen, i skolan, i idrottslaget. Mycket grundar sig i hur du besvarar frågan ”vem eller vad är jag?”. Huruvida du identifierar dig själv som protestant, katolik, muslim eller jude kan göra stor skillnad i ditt liv. Du identifieras inte bara baserat på hur du väljer att identifiera dig själv utan även på hur andra identifierar dig, vare sig du skulle hålla med eller inte. Det finns antagna sanningar om olika grupper i vårt samhälle och då är det inte längre något vi kan kontrollera. Exempelvis när kvinnor anses tramsiga och känsliga blir alla kvinnor inblandade och när dessa konstruktioner delas av en stor mängd människor blir de antagna som förgivet tagna sanningar. Och dessa sanningar är sedan det som lägger grunden till allmänna riktlinjer (Gergen, 2015).

En människas etniska och religiösa identitet kan alltså vara en kamp mellan självkontroll och att kontrolleras av andra (Gergen, 2015).

Kan någon bli betrodd att representera en grupp? En grupp kan också komma med problem, med krav att vara som och vara med gruppen i alla lägen. Med press att följa traditioner, gifta sig inom gruppen och rösta som gruppen till exempel. Det har framkommit en våg av identitets politik, *category deconstruction*, som kommer med en växande kritik mot att sociala grupper tenderar att vara automatiskt kopplade till en essens. *Essentialize* - det vill säga att koppla samman en social kategori människor med en viss typ av karaktärsdrag. Att människor tillhörande en viss social kategori kan antas lata eller aggressiva till exempel. Detta är speciellt vanligt när det kommer till etnicitet. Tendensen att *essentialize* människor som tillhör vissa grupper kan också leda till misstro och hat. För dem i gruppen sänder det en signal att vi är annorlunda och att utomstående inte kan förstå detta och för de utanför gruppen anses människorna ”alien” och inte att lita på (Gergen, 2015: s56-57).

De sociala kategorierna och dess identiteter kanske bör finnas kvar. Men det finns en vikt i att erkänna att de är sociala konstruktioner. Genom att se kategorierna för sitt praktiska syfte (Gergen, 2015).

Lawler (2008) menar att identitet hänger ihop med att människor är tydligt olika, och även om dessa olikheter inte alls behöver vara tydliga händer det ändå att våldshandlingar begås i olikheter namn. Som exempelvis i Bosnien, där konflikten hängde på fundamentala olikheter i grupperns identitet. Hon menar dock att dessa olikheter inte bara finns av naturen utan de behöver bli "gjorda". I en vilja att se oss själva som unika spelas det på olikheter till identiteterna blir motståndare. Detta, menar Lawler (2008) är fallet vad gäller frågor om etniska skillnader eftersom det inte finns någon riktig och objektiv skillnad mellan de olika grupperna. Vad som får räknas som "rasskillnader" är med andra ord de skillnader som rasismen anser vara skillnad. Extrema former av detta kan till och med leda till ett förvisande av grupper av människor från kategorin "mänsklig" (Lawler, 2008: s4-5).

Lawler (2008) visar på att identiteter är socialt producerade och att identitet inte är något som tillhör individen utan den blir bestämt kollektivt. Linjer dras hela tiden mellan "oss" och "dem" och dessa linjer dras utifrån att "deras" identitet inte är socialt accepterad. Vad som i sin tur är socialt accepterat beror på kontexten. Identiteter kan alltså användas för att bestämma vem som tillhör och vem som inte tillhör. Hon menar vidare att vi inte kan komma ifrån identitet men att vi däremot kan se dem som utformade, inte av individen själv utan i relation till andra (Lawler, 2008).

Benhabib (2004) talar också om ett "vi" och ett "dem" när det kommer till mänskliga kulturer. Mänskliga kulturer som ständigt återskapande av dessa gränser. Hon menar att det är svårt att anse någon annan som djupt olik och samtidigt erkänna dess mänskliga värde och jämlikhet. Inom nationalistiska ideologier förkastar man den olikhet som "dem" står för och försöker ofta "rena" kulturen från främmande element för att göra den hel igen (Benhabib, 2004: s27-28).

4 Bakgrund

4.1 Kriget

Kriget i Bosnien-Hercegovina påbörjades år 1992 och fick ett slut år 1995. Men under 1991 var läget fortfarande ganska lugnt i Bosnien. Många trodde och hoppades att det som pågick i Kroatien inte skulle ske i Bosnien. Landet rörde sig mot självständighet om så relativt motvilligt, mellan hösten 1991 och våren 1992 detta på grund av deras situation inklämda mellan Serbiens politik om ett storserbien och Kroatien och Sloveniens vilja att bli självständiga. Det fanns alltså ingen enkel väg för bosnierna menar Resic (2018). Det började sedan med ett kroatiskt-serbiskt krig 1991, i staden Mostar i Bosnien och fortsatte sedan år 1993 i en strid mellan kroater och bosniska muslimer (Resic, 2018).

Blandäktenskap var vanliga vid denna tiden och många hade antagit en jugoslavisk identitet. Detta ledde till ett mångetniskt kulturellt liv i Bosnien. När Kroatien och Sloveniens trädde ur Jugoslavien ställdes Bosnien inför ett val med tre alternativ. Antingen kunde de stanna i ett Restjugoslavien som var dominerat av Serbien, vilket kroater och muslimer inte kunde acceptera, eller så kunde de acceptera att delas upp mellan kroater och serber, vilket muslimer, de som kallade sig jugoslaver och de som ingått blandäktenskap inte kunde acceptera, eller så kunde de bryta sig loss från Jugoslavien vilket var ett alternativ som serberna inte tyckte om. Vilket alternativ som än valdes skulle det leda till krig (Resic, 2018).

Under år 1992 anfölls den bosniska civilbefolkningen kontinuerligt. När det framgick vilka krigsförbrytelser som förekom mot muslimerna samt att det förekom koncentrationsläger och massakrer föreslogs exempelvis bombning från NATO från president Clinton och ekonomiska sanktioner från George Bush. Detta bemöttes med motstånd från generalsekreteraren Boutros Boutros-Ghali samt Frankrike och Storbritannien. Det föreslogs även att häva vapenembargot när vidare systematiska massakrer och förföljelser fastslogs så att de åtminstone kunde

försvara sig, men även detta mötte motstånd då man ville fokusera på att få ett slut på våldet (Resic, 2018).

Inför valet i Bosnien år 1990 hade politiska partier grundats utifrån nationell tillhörighet vilket i sin tur bidrog till oroligheterna år 1992. Kriget bröt ut i Bosnien i april år 1992. FN:s fredsbevarande styrkor hade som syfte att bevara och säkra fred i det krigsdrabbade området. Det fanns dock ingen fred att bevara i Jugoslavien och heller inga medel eller vilja att uppnå fred (Resic, 2018).

I april år 1992 satte den så kallade etniska rensningen igång, det vill säga tvångsflyttning av muslimer och kroater som fördrevs från sina hem som sedan ofta sprängdes eller brändes. Tortyr, misshandel, avrättningar och sexuell förnedring blev deras vardag, hundratals dog av svält och systematiska våldtäkter förekom i koncentrationslägren (Resic, 2018).

Kriget i Bosnien innefattade krigsförbrytelser på nivåer som Europa inte sett sedan år 1945. Rena förbrytargrupper bildades från alla tre folkgrupper med målet att utföra illdåd mot fiendens civilbefolkning. I alla krig förekommer förbrytelser av olika slag men det som hände i Bosnien var systematiskt och organiserat (Resic, 2018).

Begreppet etnisk rensning blev välkänt i media och offentliga diskussioner, som en strategi för seger och utdrivning av utvalda folkgrupper men också som ett arrangemang för vad som skulle ske efter folkmordet (Jones, 2006).

Kriget slutade med en stor operation vid namn Operation Storm som kroaterna tillsammans med bosniakerna utförde ungefär en månad efter Srebrenicas fall. Med enorm framfart hade 200 000 serber flytt på bara några dagar. År 1995 skrevs fredsavtalet i Dayton och 60 000 fredsbevarande trupper från NATO skickades för att upprätthålla det (Jones, 2006).

Successivt ökade engagemanget från västvärlden att få stopp på övergreppen efterhand som det rapporterades mer om vad som försiggick. Men det var först år 1995 som saker började förändras. Hösten år 1995 tystnade vapnen och dödandet upphörde och federationen Jugoslavien hade upphört att existera. Den 21 november nådde man officiellt en överenskommelse om fred. Bosnien hade formellt sett

överlevt kriget men verkligheten var ett splittrat, uppdelat och sargat land (Resic, 2018).

4.2 Biografi

Jag har valt att plocka ut delar ur Fausta Marianovics berättelse och förklara dem här i samma tidsordning som hon själv valt att berätta dem i sin bok. All kommande text är alltså tagen ur ”Sista kulan sparar jag åt grannen” av Fausta Marianovic (2008).

Sista kulan sparar jag åt grannen – Fausta Marianovic (2008)

Fausta Marianovic skriver om sina upplevelser från kriget. Hon bor i Bosnien, hennes man är muslim, hennes ena son är muslim, hennes andra son är serb och hon själv vill inte benämna sig som något, med en serbisk och en kroatisk förälder. Hon hamnar mitt i ett krig som hon inte tror kommer nå dem och beskriver sin resa från hemmet till frontlinjen igenom vad hon kallar för gubbarnas krig.

Hon berättar om hur situationen i landet skapade spänningar i familjen, om diskussioner med sin man angående hans politiska ståndpunkt. Hon pratar om hur hon aldrig gjort skillnad på sina barn eller uppfostrat dem utifrån någon religion, att de inte ens vetat vilka tillhörigheter som funnits att välja på då hon inte velat lägga någon börda på dem som hon själv inte ens behövt utstå. Hennes vilja var att de skulle förbi fria från nationella och religiösa känslor. Medan hennes man istället uttryckte en oförståelse för någon som inte respekterar sitt land och sitt ursprung samt att det alltid kommer förbi så här i världen.

”Flaggor lyfts upp, flaggor trampas ner, det blir skrikande och lidande. Det var kanske något stort fel på mig, som min man sa. Men jag kände mig fortfarande stolt över det.”

Fausta Marianovic vägrade ta ställning och berättar om att även året innan när Slovenien och Kroatien blivit självständiga och man börjat förfölja serber och andra icke-kroater som i sin tur hade förvandlats till militanta rebeller hade hon vägrat att ta ställning. Hon kunde inte tycka illa om de kroatiska förföljarna på grund av deras ursprung eftersom hennes far var kroat och hon själv bar ett kroatiskt namn. På grund av detta trodde hon inte att de politiska talen om att serber behövde försvara sig skulle ha någon verkan. Eftersom hon själv aldrig skulle offra sitt eget liv för sin etniska identitet, varken för den serbiska eller kroatiska. Hon tyckte att man kanske haft anledning att gå i krig i Serbien och Kroatien men att man inte hade det i Bosnien. Hon var djup övertygad om att de politiska ledarna pratade dumheter, att folk inte skulle följa utan att personen som talade bara var en galning som hade läst på om historiska händelser som inte hade någon påverkan på människor idag.

Hon pratar om att, när kriget höll sig i Kroatien och där kom flyktingar till Bosnien, var det inte något som syntes. Flyktingarna togs om hand av röda korset och var deras ensak. Hon var övertygad om att även om Serbien och Kroatien hade anledning att gå i krig fanns det inte någon sådan anledning i Bosnien. Hon kunde inte föreställa sig, hur upplysta människor i vår nutid, skulle gå i krig, för att något politiskt överhuvud sa åt dem att det var så de skulle rätta till orättvisor som skett i historien. Den bosniska befolkningen gick från att vara kommunister, ateister och nationellt likgiltiga jugoslaver till att delas upp i grupper av kroater, serber och muslimer. Detta på grund av skilda färger på röstsedlarna i valet och på begäran av valets ledare där man visade vem man var genom att välja någon av färgerna. Uppdelningen var irrelevant, då hon själv inte kunde räkna upp ens tio etniskt rena familjer i staden hon själv kom ifrån och hon menade att det var samma gamla människor med samma gamla nazistidéer som gick in i politiken i detta läget.

Hon beskriver ett tillfälle då hennes ena son, som hennes man inte var far till men som aldrig levt med någon annan far, fick den sanningen uttalad. Han visste att Fausta Marianovics man inte var hans biologiska far men den skillnaden hade aldrig

gjorts förut, inte förrän nu. I den ögonblicket uttrycker hon att de alla förvandlades till något annat än de trott de varit. I det ögonblicket blev de uppdelade. Staten hade lagt sig i och delat upp dem. Det var staten som registrerade dem efter namn, och hon själv hade fel kön för att hennes namn skulle ha någon betydelse, eftersom barnen ärvde efternamn och etnisk tillhörighet från fadern.

Hon talar också om hur hon under händelsernas gång fann sig få en viss förståelse för hur hatet kunde bryta ut. I en situation där någon attackerade hennes son fick hon plötsligt en förståelse för hur serberna, kroaterna och muslimerna kunde mörda. Hon talar om hur hatet visade sig vara starkare än hennes pacifism och att hon plötsligt visste hur det kunde gå till, hur det plötsligt kändes nödvändigt att döda.

Kriget kom till Bosnien till slut, trots att Fausta Marianovic inte trodde att det skulle ske. Hon talar om att detta gick upp för henne, när hon stod där och kunde se de uniformerade männen, den sprängda bron och FN-bilarna. Hon skickade sina söner till Kroatien och det var inte på någon semester, det var flykt från ett krig, och det hade gått så snabbt. Ett folk flydde nu alltså, ett folk som röstat demokratiskt och nu flydde de från sina förtroendevalda politiker. Alla de nya arméerna kallade sig för befrielsearméer, de dödade för befrielse, på alla håll. Med tanke på de spridda identiteter som kantade Bosnien var det många som var tvungna att välja sida, välja mellan sina etniska ursprung.

Fausta Marianovic talar även om tystnaden, det vill säga att ingen reagerade även efter kriget brutit ut ordentligt. Hon och många andra blev till exempel avskedade och hon reflekterar över om det är den normala reaktionen hos rasistoffer, att tystnaden kom av sig själv. Hon stämde ingen och anklagade ingen trots att hon var medveten om att det som skedde inte var rätt. Vid senare tillfälle talar hon vidare om att kontrollen över de civila var så sträng att man inte ens funderade på att göra motstånd. Att serberna visste att det enda som fanns kvar var fasa och fruktan för livet.

När kriget väl kommit var det brist på det mesta av basala nödvändigheter och Fausta Marianovic beskriver situationen som sådan att även små barn fick sina

behov mätta utefter etnicitet. Fördelarna fördelades baserat på namn och i andra städer var det andra barn med andra namn som fick samma fördelar.

Hon försökte få resedokument men lyckades inte. Och hon funderar kring huruvida hon inte fick det på grund av sitt namn. Sitt katolska förnamn och muslimska efternamn. Hon beskriver hur hon i den stunden funderade kring vem hon var egentligen? Vad hon kände för serberna, för kroaterna, eller om hon var tvungen att känna något för någon av dem för att få leva, eller om hon själv var tvungen att kriga mot allt och alla.

Hon beskriver hur alla olika sidor påstod sig strida för samma sak, för ett enat Bosnien och Hercegovina och för att alla skulle få leva tillsammans som de alltid gjort. På ena sidan menades det att det bara var serberna som ville dela landet och på andra sidan menade man det motsatta. Hennes son stod på frontlinjen tillsammans med andra unga pojkar som satte sina liv till för motsägelsefulla och meningslösa anledningar, knappt kända för dem själva. Dessa unga män trodde att de slogs för något meningsfullt och det skulle inte gå att förklara att de var politikernas speljäser. Inte bara de lokala politikerna, utan ännu längre bak satt Europa och Amerika och drog i trådarna angående vem som skulle avancera. De kroatiska soldaterna och bland dem Fausta Marianovics son, visste inte att de inte skulle avancera förrän det hade köpslagits om. Soldaterna blev en handelsvara på krigsmarknaden.

Hon berättar om att hon insåg att hon levt i en falsk föreställning om sitt förutsägbara och trygga liv. Att krig faktiskt kunde ske och att man kunde hantera det samt att människor förvandlades.

”Söner, mödrar, pacifister, militärer, grannar och vänner, allt och alla hade visat sig kunna förvandlas till något helt annat. Det handlade bara om omständigheter, sådana som man själv inte kunde styra”.

Hon pratar om hur, medan de unga stupade uppe i bergen, de gamla gubbarna satt långt ifrån frontlinjen och kokade ihop hela denna soppa. Medan många av de unga inte varit gamla nog att ens rösta på de nationalistiska partierna. Hon menade att hon hellre hade sett de gamla gubbarna vid frontlinjen istället och undrade hur de

rättfärdigade sig själva och sitt utnyttjande av de unga människorna. Fausta Marianovic menar att det är gubbarnas krig, de är gubbarna som driver och tänker ut allt, som spelar med de ungas liv och låter de unga offra sig för deras idéer

”Var man vuxen var man tydligen långt ifrån slagfältet, att skjuta och bli skjuten var ungarnas sak och att hålla exalterade diskussioner och känna hängivenhet för sin folkmordspolitik var de vuxnas privilegium”

Den politiska propagandan leddes av just gubbarna. De befann sig långt ifrån fronten och de var de som förberedde och planerade kriget, som köpte vapen, som organiserade etnisk rensning och massakrer på civila, som våldtog och som rekryterade soldater. Dessa gubbar kunde man finna hos de kristna och muslimerna, hos serberna och hos kroaterna.

5 Analys

5.1 Vi & dem

Utifrån Fausta Marianovics berättelse syns de socialt konstruerade identiteter som förekommer på Balkan och i Bosnien tydligt. Det skiljer sig dock åt vilken identitet som anses vara den socialt accepterade och den ”rätta”, det är beroende av etnicitet och religiös tillhörighet. De olika grupperingarna i kriget krockar trots att de arbetar mot samma mål, frihet. Eftersom det anses att den grupp av människor som är olik den egna, alltså motståndaren, står iväg för just detta mål. Det görs en skillnad på ”vi” och ”dem” och de människor som innehar identitet och etnicitet av ”dem” är fel. I denna historia saknas alltså en etablerad moral om vad som anses vara bra och dåligt. Man utgår mer eller mindre från samma utgångspunkter, bara det att man anser den andra sidan vara fel och ens egna vara rätt, lik som det är vise versa på andra hållet. Detta kan ses som en grundpelare i konflikten i Bosnien om man utgår ifrån Fausta Marianovics berättelse och kan även ses som en typisk grundkonflikt.

Det skapades en förgivettagen sanning att den ena eller den andra folkgruppen var rätt eller fel. Det som är intressant i detta fall är att det fanns ett visst utrymme att själva välja sin identitet om man tillhörde olika grupper, det vill säga att välja vilken etnicitet man ville anta om man tillhörde två olika. Eller kanske var det snarare grundat från behovet av att bestämma sig för vilken grupp man skulle tillhöra, eftersom man behövde kriga för en eller en annan sida för att överleva. Detta gällde då kanske i första hand män, men även Fausta Marianovic valde den kroatiska sidan till slut trots sin ovilja att välja. Trots att anledningen i Fausta Marianovics fall var att hämta sin son från frontlinjen, så blir det ändå ett val av identitet som hon var tvingad till att göra grundat på de sociala konstruerade grupper som fanns. Dessa sociala konstruktioner påverkar alla människor oavsett om man vill eller inte, det

går inte att undgå dess inverkan på, i detta fall, synen på de etniska grupper som fanns.

I konflikten på Balkan och framför allt i Bosnien används en typ av identitetspolitik för att ställa människor emot varandra. Den ena eller andra gruppen framställdes som den "olika" alltså den som ansågs fel. Genom att "*essentialize*" dessa folkgrupper och göra denna essens till den socialt accepterade sanningen skapades ett hat och en misstro till "den andra sidan". I denna situation kunde "de andra" dessutom bestå av vänner, familj, grannar, men trots det accepterade man det som sant. Trots detta gav man villigt ifrån sig makten och ansåg sig tillhöra en annan grupp, en grupp skild från grannen som man ansett sig tillhöra samma grupp som bara någon månad tidigare. Det blir en slags omkonstruktion i det sociala sammanhang som rådde.

Gergen (2015) talar om vikten av att erkänna de sociala kategorierna av människor som socialt konstruerade. Även om det inte går att ta reda på är det intressant att fundera kring hur detta hade kunnat påverkat situationen. Det vill säga, om situationen ens uppstått utan makten och möjligheten att dela upp folk från första början och om befolkningen haft en större medvetenhet och styrka att ifrågasätta den uppdelning som gjordes.

Det som gjordes var alltså att ställa "vi" och "dem" emot varandra. Ett krig om vilken identitet som var den socialt accepterade och vilken sida den identiteten tillhörde varierade givetvis beroende på vilken sida du frågade. Här användes alltså de linjer som Lawler (2008) talar om, linjer som delar på "vi" och "dem" utifrån vad som anses rätt och fel. I krigets Bosnien ser man sken av den nationalistiska ideologi som Benhabib (2004) talar om, där man förkastar olikheter och försöker "rena" kulturen. Det är en fråga om den konstruerade idén om ett "vi" och ett "dem" där som Lawler (2008) talar om, olikheter dras till den grad där de gör oss till motståndare. Ett tydligt exempel på detta eftersom till och med grannar och vänner plötsligt blev fienden i ljuset av tillhörighet till olika grupper. Men precis som Lawler (2008) också påpekar är dess olikheter inte av naturen utan de blir "gjorda".

5.2 Politisk makt

Som en del av ett politiskt maktspel bestämdes vilken folkgrupp som var bra och vilken som var dålig. Det var de politiska ledarna som satte mening i kriget och som avgjorde tillhörigheten. Fausta Marianovic pratar om att man ändrade uppdelningen, den uppdelning som försvunnit under kommunismen kom tillbaka hur enkelt som helst genom konversationen som hölls. Hon menade alltså att människor hade till större del identifierat sig som jugoslaver, ateister och kommunister men istället återgick man till att identifiera sig och andra som serber, kroater och muslimer. Detta gjordes genom retorik och kommunikation från samma makthållare som också funnits tidigare, skillnaden var att de nu bara var i en annan skepnad. Sedan användes denna uppdelning och de fundamentala olikheter som man menade på fanns, för att styra människor till krig, övertyga dem om att de hade något att kriga för, att det var nödvändigt för den egna gruppens överlevnad. De andra grupperna målades alltså upp som motståndare.

Som uttrycks i teorin är det farligt när de sociala konstruktionerna talas om som sanning och fakta. Det är då de kan användas för politiska beslut och för att generera hierarkier och exkludera människor och grupper. Utifrån Fausta Marianovics berättelse kan man tydligt se att det är precis det som hände i Bosnien under konflikten på Balkan. Man belyser ett behov av att skydda sig själv från den andra sidan som om det vore fakta. Och antingen köper man det direkt baserat på retoriken i de politiska talen eller så accepteras det som sanning när det väl brutit ut. Oavsett vad som ligger till grund så används retoriken om vad som är sant för att få igenom politiska beslut och ställa folkgrupper mot varandra. Man förmedlade alltså budskapet som vad Gergen (2015) kallar för "really real".

Man konstruerade om folkgrupperna, ett exempel på farlig användning av identitetspolitik och uppdelning av människor, genom att vända dem emot varandra. En tydlig identitetspolitik används. Man försökte alltså medvetet konstruera om grupperna utifrån röstsedlarna för att sedan använda dessa konstruerade grupper för att dela upp människor och ställa dem emot varandra. Fausta Marianovics däremot, antog inte detta som en sanning eftersom hon själv

tillhörde alla olika grupper, eller kanske fanns där till och med en medvetenhet om att detta var en skapad konstruktion? Människor förändrades då de gav ifrån sig makten, till och med Fausta Marianovic talar om hur hon själv till slut kunde förstå hatet och mördandet trots att hon tidigare ansett sig vara pacifist. Den politik som fördes förvandlade människor från grannar och vänner till fienden och motståndare. Utifrån Fausta Marianovics egna narrativ fanns det så många multietniska familjer att det inte ens borde vara möjligt att göra den uppdelningen. Till skillnad från den sanning som uttalades på den politiska arenan tycktes hennes sanning vara det motsatta. Enligt henne var uppfattningen så självklar att hon inte ens trodde att krig var möjligt, då hon antog att andra människor skulle se på saker precis som hon, men hennes synvinkel var ju också en konstruerad version utifrån hennes perspektiv. Enligt Gergen (2015) är ingenting sant om vi inte kan enas om det och tydligen var det inte tillräckligt många som kunde enas om Fausta Marianovics version av sanningen och det som är sant och realistiskt för en person behöver inte nödvändigtvis vara det för en annan.

Människor följer den konstruerade sanningen, den sanning som de blivit lärda. I detta fall följer soldaterna den konstruerade sanningen som enligt Fausta Marianovics berättelse tagits fram av ”gubbarna”, det vill säga eliten eller de högt uppsatta politikerna i landet. Det intalades att de slogs för något viktigt. Det var deras sanning. Om man haft större förståelse för att det inte är någon riktig sanning utan bara en konstruerad idé, en konstruerad form av sanning skapad av människor, hade man kunnat driva människor till detta då? Denna fråga går nog aldrig att få ett riktigt svar på men det är en intressant frågeställning i sammanhanget.

Det finns ett tydligt mönster av den konstruerade sanningen i Fausta Marianovics berättelse. Om hur de olika folkgrupperna accepterade informationen som de matades med uppifrån och därefter agerade utifrån denna så kallade sanning. Vissa lät sig övertygas av retoriken, det talades om att man behövde skydda sig och slåss för befrielse som att detta var fakta. Detta var ingenting som påverkade Fausta Marianovics syn på saken och inte heller trodde hon att det skulle påverka någon annans synvinkel. Men även Fausta Marianovic rycktes med i situationen när det som politikerna talat om plötsligt var sanning och verklighet. Det blev som en

kedjereaktion, vissa övertygades direkt av den politiska propagandan och retoriken och när resterande människor plötsligt befann sig i en krigssituation där de faktiskt behövde slåss för befrielse fanns det inte mycket annat att tro på.

Fausta Marianovics egna syn på sin identitet blir då hennes räddning och det blir även hennes söners räddning. Fausta Marianovic blir plötsligt en del i en konstruerad verklighet av krig och förödelse. Även de som inte ville välja sida, eller ansågs sig tillhöra någon sida, var tvungna att välja förr eller senare. När sidorna inte bara konstruerats utifrån en idé hos någon politiker utan uppdelningen plötsligt var verklighet.

De som slogs trodde att de slogs för något riktigt och sant. Det var vad de hade blivit intalade. Vare sig de trodde på de talande politikerna och hoppade på tåget i ett tidigt stadié eller om de plötsligt befann sig i en verklighet där det krävdes att välja sida. Enligt Fausta Marianovics narrativ styrdes allt detta av de så kallade ”gubbarna”. De som mer eller mindre skapade dessa konstruktioner utifrån sina egna intressen. Men folk gav också ifrån sig makten, omedvetet eller medvetet.

6 Resultat

6.1 Hur kan identitetspolitik påverka enskilda människors upplevelser av krig?

En del av Fausta Marianovics berättelse som är intressant är just hur hennes egna perspektiv förändras under berättelsens gång. Det vill säga när kriget och våldet plötsligt är en verklighet som omringar henne så finner hon själv en förståelse för hatet och dödandet. När det är hennes egen familj som är hotad. Då hon talar om att hatet blir starkare än hennes pacifism. Här kan man se hur en människa kan påverkas av verkligheten som hon omringas av. Hennes sanning hade alltid varit att hon var pacifist men omringad av en annan verklighet och satt i en annan situation var detta inte sant längre. Verkligheten omkring henne ändrade alltså även hennes bild av sig själv och sin verklighet. Precis som Gergen (2015) menar att det vi anser sant, moraliskt och riktigt är en del av den mänskliga konstruktionen.

Hennes historia handlar till stor del om att hon inte själv identifierar sig som någon av de etniciteter som utgjorde de olika sidorna i kriget. Samt hur detta gjorde hela situationen ännu mer oförståelig för henne. Hon kunde inte se hur det var möjligt att grannar plötsligt krigade mot varandra eftersom hon inte ansåg denna uppdelning som legitim och försvarbar. Hon var konstant ifrågasättande till denna uppdelning av människor trots att hennes egna man tyckte att uppdelningen och nationalismen var självklar. Hon hade inte gjort skillnad på sina barn heller, trots att de enligt den uppdelningen också tillhörde olika grupper och sidor då hon ansåg denna tillhörighet vara en börda snarare än något annat. Hon ansåg sig inte kunna avsky eller tycka illa om någon av de olika sidorna då hon själv eller hennes familj tillhörde dem. En annan intressant aspekt av Fausta Marianovics egna identitet är också att hon är kvinna, eftersom sönerna ärvde namn och etnicitet av fadern hade hennes namn, ursprung eller vilja ingen inverkan på vilken grupp de skulle anses tillhöra.

I boken skriver hon även hur hennes namn påverkade hennes möjligheter att få resedokument. Hur hon kämpade med känslorna för både den kroatiska och den serbiska sidan, vad hon kände för dem, vad hon borde känna för dem och hur det i sin tur skulle påverka huruvida hon fick leva. Hon ifrågasätter om hon själv skulle vara tvungen att kriga mot allt och alla och i slutändan skulle man kunna säga att det var precis det hon gjorde. Hon krigade mot dem hon behövde kriga mot för att få ut sig själv och sina söner ur situationen, för att överleva. Det intressanta här är just huruvida hennes narrativ och hennes syn på sin egen identitet påverkade hennes överlevnad och hennes historia. Överlevde hon just för att hon inte hade några starka känslor för någon av sidorna så att hon kunde ”spela med”. Om hon hade valt ett av sina etniska ursprung och stått på sig på den sidan om konflikten hade hon överlevt då? Eller hade hennes historia slutat annorlunda beroende på vilken etnicitet hon valt? Samtidigt menar man inom identitetspolitiken att man inte bara väljer hur man vill identifieras utan det påverkas även av hur man identifieras av andra. Och här kan man också fundera kring vad Gergen (2015) menar gällande vikten av att åtminstone erkänna och vara medveten om de sociala kategorierna som sociala konstruktioner. Att inte anta dem som riktiga utan att vara medveten om att de är just det, socialt konstruerade.

Det är givetvis omöjligt att svara på om Fausta Marianovics historia hade slutat annorlunda om hon hade antagit en specifik identitet och etnicitet istället för att vägra ta ställning i frågan. Men med tanke på hur stor del hennes ovilja att ta ställning och ”välja sida” har i hennes berättelse kan man anta att det troligtvis har haft en stor inverkan på berättelsen och utfallet för henne och kanske även för hennes söner.

Identitetspolitiken verkade ha en generellt stor påverkan på kriget, inte minst på människorna, om man utgår ifrån Fausta Marianovics berättelse och detta speglas tydligt med hjälp av detta citat ifrån boken:

”Söner, mödrar, pacifister, militärer, grannar och vänner, allt och alla hade visat sig kunna förvandlas till något helt annat. Det handlade bara om omständigheter, sådana som man själv inte kunde styra”.

Där hon mer eller mindre beskriver identitetspolitiken och att den hade stor påverkan på situationen. Människor förvandlades och antog en annan identitet. Grannar och vänner blev fiender. Det var inte bara det att staten delade upp människor utan människor grupperade sig själva och accepterade den identitet som de fick i den nya situationen. De accepterade att den som varit en vän plötsligt var en fiende. Även Fausta Marianovics egna identitet sattes på spel då hon själv kunde finna förståelse för hatet och dödandet när det var hennes egen familj som var hotad.

6.2 Hur kan idén om identitet och etnicitet ha använts som ett politiskt maktspel i krigets Bosnien?

De olika sidorna påstod sig strida för samma sak. De ville ha ett enat Bosnien där alla kunde få leva tillsammans precis som de alltid hade gjort. Och på de olika sidorna menade man att den andra sidan var att skylla för att detta inte var möjligt. Ett budskap som enligt Fausta Marianovic skapades och vidarebefordrades av de så kallade "gubbarna" som bestämde, styrde och ställde och, som sedan använde de unga männen för att få utföra arbete och begå ildåden för att slippa själv. De gjorde detta genom att övertyga de unga om att "dem" var motståndare och behövde besegras. Här menar Fausta Marianovic att de användes som politiska spelpjäser och offrade sina liv för ingenting. Som Gergen (2015) menar blir det farligt när någon använder sanningsretorik för att övertyga människor om att deras perspektiv är sanning när det i själva verket bara är just deras perspektiv. Det är intressant att se vad man kan få människor att göra och hur pass villiga människor kan vara att ge ifrån sig sin makt. Kopplat till denna makt är också det faktum att ingen sa något, som Fausta Marianovic talar om att ingen stämde någon eller anklagade någon när överträdelser började ske, så som att folk blev av med sina jobb baserat på sin etnicitet. Man ifrågasatte inte makthavare trots att man visste att det inte var rätt, man accepterade situationen och teg. Man accepterade bara helt enkelt denna makt utan att säga något. Och senare var kontrollen över de civila så sträng att det enligt

Fausta Marianovic inte ens fanns någon tanke på motstånd, då fanns bara rädsla och fruktan för livet kvar.

Identitetpolitiken speglas tydligt i biografen då Fausta Marianovic talar om hur man ändrade uppdelningen av människor utifrån de olika valsedlarna som fanns. Det vill säga att befolkningen först var kommunister, ateister och nationellt likgiltiga jugoslaver till att delas upp i grupper av kroater, serber och muslimer. Denna uppdelning skedde genom olika färger på valsedlarna och begärdes av de politiska ledarna. Detta kan kopplas till det som Gergen (2015) talar om gällande att hur du identifierar dig själv kan göra stor skillnad i ditt liv samt att det inte bara handlar om hur du väljer att identifiera dig själv utan att det även spelar roll hur andra människor identifierar dig liksom Lawler (2008) menar att man inte alltid själv bestämmer sin identitet utan den bestäms i relation till andra. Fausta Marianovic menade på att uppdelningen var irrelevant eftersom de flesta familjer var familjer med rötter i olika etniciteter. Hon kunde själv inte räkna upp ens 10 etniskt rena familjer i staden som hon kom ifrån utan många var i likhet med hennes egen familj av blandade etniciteter. Men även i sin egen familj kunde hon se att denna kampanj om uppdelning och identitetspolitik påverkade människor, bland annat hennes man. Hon beskriver hur hennes ena son alltid sett honom som en far men att ingen skillnad gjorts tidigare, inte förrän nu. Att de förvandlades till något annat än de hade trott sig vara. De var registrerade och uppdelade av staten nu.

Även gällande vem som fick vad gällande mat och dryck för civila var det en fråga om uppdelning. Det kunde även skilja sig åt beroende på var du befann dig eller vem du frågade. Fausta Marianovic talar om hur barn med vissa namn fick sina behov tillgodosedda i vissa städer medan barn tillhörde andra etniciteter, med andra namn, var de som fick sina behov tillgodosedda på andra platser.

Fausta Marianovic talar om sin oförståelse för att människor i vår tid skulle gå i krig på grund av något som ett politiskt överhuvud sa åt dem. I Fausta Marianovics berättelse kan man se en tydlig koppling till retorikens påverkan som nämnts ovan, där Gergen (2015) menar att, trots att vi är medvetna om retorikens kraft, tillåter vi oss att bli övertygade av informationen och att det blir farligt just när de politiska överhuvuden talar om fakta och verklighet, när det i själva verket inte är något annat

än just den personens perspektiv. Att denna typ av språk många gånger används för att generera hierarkier och inkludera och exkludera människor, vilket är precis vad som skedde i Bosnien enligt Fausta Marianovics historia. Ett politiskt överhuvud talade om att det fanns orättvisor att rätta till och människor tillät sig bli övertygade. Fausta Marianovic talar även om hur dessa olika grupper och sidor av kriget alla krigade för samma sak. Alla arméer var befrielsearméer som dödade för befrielsen. En övertygelse som tycktes likadan på de olika sidorna med den enstaka skillnaden om vem de behövde befrias från. Allt baserat på en socialt konstruerad sanning om vem som var boven och vem som behövde befrias, alltså en skillnad på ”vi” och ”dem”. Här får man en intressant inblick från Fausta Marianovics perspektiv eftersom hon står utanför och inte identifierar sig med varken serber, kroater eller muslimer och därför kan belysa att de olika sidorna pekade på samma anledningar till dödandet, att argumenten och retoriken var mer eller mindre densamma fast riktad mot olika syndabockar.

7 Slutsats

Utifrån biografien kan en utläsa att Fausta Marianovic vägrade att ta ställning gällande sin etniska tillhörighet och därför också i konflikten på Balkan och i Bosnien. Hon beskriver dock hur många personer var tvungna att välja sida på grund av de spridda identiteterna och etniska tillhörigheterna. Som Gergen (2015) menar kan det finnas olika identiteter beroende på vilka sociala sammanhang du befinner dig i, i familjen eller bland vännerna till exempel. I situationen som tog form i Bosnien fick människor alltså välja mellan sina olika etniska ursprung, de tvingades "välja sida" för att bekräfta sin egen säkerhet. Utifrån Fausta Marianovics berättelse skulle jag vilja påstå att identitetspolitik spelade stor roll i händelserna i Bosnien. Det var på sätt och vis det som hela konflikten handlade om och det som låg som grund i frågan, vilken sida du tillhörde och vilken av sidorna som var "bra" och "dålig" alltså "vi" emot "dem". Det hela handlade om ett konstruerat behov att försvara sig mot den andra sidan för att söka befrielse, målet var samma för de olika sidorna, med problemet skyldes på varandra. Man konstruerade om grupper, stämplade dem som fienden och sedan slogs alla för befrielsen på sina olika håll.

Det är som nämnt omöjligt att konstatera någon direkt sanning i en sådan här studie men man kan dock dra kopplingar mellan händelserna, sedda ur Fausta Marianovics perspektiv, och de teorier som använts i studien. Det kan också ligga som grund för framtida forskning i frågan. Slutsatsen kan dras att identitetspolitiken var högst närvarande, att hur dessa grupper och sanningar konstruerades påverkades och till och med användes för att föra krig som politiskt maktmedel. Det kan också konstateras att Fausta Marianovics egna historia påverkades av hennes egna identitet och etnicitet, alltså att hon ansåg sig tillhöra alla, eller att inte tillhöra någon av grupperna. Jag har funnit det väldigt intressant att studera denna historia på detta vis eftersom det ger en väldigt tydlig bild av hur vi som människor kan påverkas att göra saker genom en färlig retorikanvändning och ett konstaterande av en sanning som egentligen bara är sann utifrån ett visst perspektiv, i en viss situation. Det är

även intressant att fundera på hur det kan påverka oss och våra liv vilken identitet vi väljer samt vilken identitet som väljs åt oss.

Det blir också tydligt att identiteten, som Lawler (2008) menar inte nödvändigtvis är något som bestäms av individen utan i relation till andra. Fausta berättar just om hur människor var kommunister, ateister och jugoslaver och sedan förvandlades till kroater, serber och muslimer, allt baserat på en färg på ett röstkort. Idén om identitet och etnicitet användes alltså som ett politiskt maktmedel. Vilket också tvingade folk att välja sida, att välja vilken av sina etniciteter som man ”tillhörde” och skulle slåss för. På så vis ställde man människor emot varandra och fick dem att slåss för sin politiska agenda, som i mångt och mycket handlade om vem av ”vi” och ”dem” som stod sist kvar. Den politik som fördes grundade sig i att ”rena” sin befolkning från de olikheter som ett mångkulturellt samhälle innebär.

Det är tydligt utifrån Fausta Marianovics berättelse att hennes upplevelse av krig påverkades av identitetspolitiken som fördes. Hennes familj splittrades och blev uppdelade på olika sidor om kriget då de enligt den politik som fördes och den uppdelning som fanns tillhörde olika grupper. I hennes berättelse genomsyrar en plågad känsla av att inte kunna göra det val som samhället och situationen krävde av henne. Men uppdelningen av de olika grupperna och därav de olika identiteterna var så viktig i krigets Bosnien att även Fausta Marianovics själv blev tvungen att välja till slut, om så inte för sin egen skull så för sin sons.

8 Referenser

Böcker

Benhabib, Seyla (2004) *Jämlikhet och mångfald. Demokrati och medborgarskap i en global tidsålder*. Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg.

Bunar, Nihad 1998. Identitet, flyktingskap, vardagsliv. Självbiografi som en narrativ konstruktion. I *Mot ett normalt liv: Bosniska flyktingar i Norden*, 17-41

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber AB, Stockholm.

Johansson, Anna & Öberg, Peter. 2008. Biografi- och livsberättelseforskning. I *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur, 73-88

Jones, Adam (2006) *Genocide. A Comprehensive Introduction*. Routledge, Oxon

Gergen J., Kenneth (2015) *An Invitation to Social Construction*. SAGE Publications Ltd, London.

Hydén, Lars-Christer 2008. Berättelseforskning. I *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur, 73-88

Lawler, Steph (2008) *Identity: Sociological Perspectives*. Polity Press, Cambridge.

Resic, Sanimir (2018) *Jugoslaviens undergång. Krigen, freden, framtiden*. Historiska Media, Lund.

Thurén, Torsten (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber AB, Stockholm

Biografier

Marianovic, Fausta (2008) *Sista kulan sparar jag åt grannen*. Bonnier Förlag

Artiklar

Angel, Birgitta, Hjern, Anders, Ingleby, David. (2001). Effects of War and Organized Violence on Children: A Study of Bosnian Refugees in Sweden. *American Journal of Orthopsychiatry*. 71. 4 - 15

Basic, Goran. (2018) Definitions of Violence: Narratives of Survivors From the War in Bosnia and Herzegovina, *Journal of Interpersonal Violence*, 33(13), pp. 2073–2097

Grün, Sonja. (2009). Construction of Ethnic Belonging in the Context of Former Yugoslavia—the Case of a Migrant from Bosnia-Herzegovina. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 10(3).

Fearon, James, & Laitin, David. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity. *International Organization*, 54(4), 845-877